

4. Мовчан А. Іспанія на порозі політичної кризи [Електронний ресурс] / Андрій Мовчан. – 2016. – Режим доступу: <https://commons.com.ua/en/ispaniya-na-porozii-politichnoyi-krizi/>.

5. Орлов А. Кризис в соцпартии Испании – отражение деградации социал-демократии [Електронний ресурс] / Александр Орлов. – 2017. – Режим доступу: <https://elibrary.ru/item.asp?id=29232957>.

6. Пастор Х. Podemos: між популізмом та соціальними рухами [Електронний ресурс] / Хайме Пастор. – 2015. – Режим доступу: <https://commons.com.ua/uk/podemos-mizh-populizmom/>.

7. Хенкін С. Феномен Podemos / С. Хенкін // Ибероамериканские тетради. – 2016. – №1. – С.15–21.

8. Casero-Ripollés A. Old and New Media Logic sin an Electoral Campaign: The Case of Podemos and the Two-Way Street Mediatization of Politics / A. Casero-Ripollés, R. Feenstra, S. Tormey // The International Journal of Press/Politics. – 2016.

9. Kioupiolis A. Reflexive techno populism: Podemos and the search for a new left-wing hegemony / A. Kioupiolis, P. Francisco // European Consortium for Political Research. – 2018.

10. Mateo J. The new left in Spain: Some aspects to consider / Juan Pablo Mateo // Capital&Class. – 2016. – №40. – P.168–175.

11. Ramiro L. Impulse and Decadence of Linkage Processes: Evidence from the Spanish Radical Left / L. Ramiro, T. Verge // South European Society and Politics. – 2013. – P.41–60.

12. Ramiro L. Radical-Left Populism during the Great Recession: Podemos and Its Competition with the Established Radical Left / L. Ramiro, R. Gomez // Political Studies. – 2016.

References

1. «Podemos»: Kak universitetskie professora razrushiли dvuhpartijnuju Ispaniju [Elektronnyj resurs]. – 2016. – Rezhym dostupu: <http://www.furfur.me/furfur/changes/changes/216357-podemos>.

2. March L. Radykal'ni livi je odnijeju z najbil'sh haotychnyh i bagatomanyh partijnyh grup [Elektronnyj resurs] / Ljuk March. – 2017. – Rezhym dostupu: <https://commons.com.ua/en/livij-populizm-luk-march/>.

3. Matlaj L. Formuvannja novoi' livoi' identychnosti v Ispanii' (2011–2016 rr.) [Elektronnyj resurs] / Ljubava Matlaj // Politychni nauky. – 2016. – Rezhym dostupu: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5853/matlayvizyiv2016.pdf>.

4. Movchan A. Ispanija na porozii politychnoi' kryzy [Elektronnyj resurs] / Andrij Movchan. – 2016. – Rezhym dostupu: <https://commons.com.ua/en/ispaniya-na-porozii-politichnoyi-krizi/>.

5. Orlov A. Krizis v socpartii Ispanii – otrazhenie degradacii social-demokratii [Elektronnyj resurs] / Aleksandr Orlov. – 2017. – Rezhym dostupu: <https://elibrary.ru/item.asp?id=29232957>.

6. Pastor H. Podemos: mizh populizmom ta social'nymy ruhamy [Elektronnyj resurs] / Hajme Pastor. – 2015. – Rezhym dostupu: <https://commons.com.ua/uk/podemos-mizh-populizmom/>.

7. Henkin S. Fenomen Podemos / S. Henkin // Yberoamerikanskye tetrady. – 2016. – №1. – S.15–21.

8. Casero-Ripollés A. Old and New Media Logic sin an Electoral Campaign: The Case of Podemos and the Two-Way Street Mediatization of Politics / A. Casero-Ripollés, R. Feenstra, S. Tormey // The International Journal of Press/Politics. – 2016.

9. Kioupiolis A. Reflexive techno populism: Podemos and the search for a new left-wing hegemony / A. Kioupiolis, P. Francisco // European Consortium for Political Research. – 2018.

10. Mateo J. The new left in Spain: Some aspects to consider / Juan Pablo Mateo // Capital&Class. – 2016. – №40. – P.168–175.

11. Ramiro L. Impulse and Decadence of Linkage Processes: Evidence from the Spanish Radical Left / L. Ramiro, T. Verge // South European Society and Politics. – 2013. – P.41–60.

12. Ramiro L. Radical-Left Populism during the Great Recession: Podemos and Its Competition with the Established Radical Left / L. Ramiro, R. Gomez // Political Studies. – 2016.

Litovchenko K. G., postgraduate student, Kyiv National University Taras Shevchenko (Ukraine, Kyiv), litkirill@gmail.com

Transformation of the left flank of the political spectrum in Spain: a rapid take-off of Podemos

The functioning of the left political parties in Spain after the fall of the Franco-regime was analyzed. The reasons for the fall of the popularity of the

traditional left-wing political forces, which created the necessary conditions for the emergence of the new left-wing political party Podemos, are revealed. The key features of ideology and activity of Podemos are determined.

Keywords: Podemos, Spain, left-wing political parties, elections, anti-elitism.

* * *

УДК 329.14:329.8

Шипунов Г. В.,

кандидат політичних наук, доцент кафедри теорії та історії політичної науки, Львівський національний університет ім. Івана Франка (Україна, Львів), gennadij.shipunov@gmail.com

«ТРЕТІЙ ШЛЯХ» ТА ІДЕЙНО-ІНСТИТУЦІЙНА ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ НІМЕЧЧИНИ

Визначено особливості ідеологічної та організаційної модернізації СДПН відповідної до концепції «третього шляху». Доведено, що в ідеологічному вимірі це означало відхід СДПН від принципів демократичного соціалізму та інкорпорацію низки положень неолібералізму, що у сукупності визначало рух партії вправо. В інституційному вимірі це виявилось у внутрішньоорганізаційних трансформаціях, які були спрямовані на зміни в складі та структурі партійних домінуючих коаліцій. Обґрунтовано, що модернізація ідеологічних принципів та урядової політики СДПН у рамках концепції «третього шляху» виявилась не настільки ефективною, як очікували її прихильники.

Ключові слова: соціал-демократичні партії, демократичний соціалізм, «третій шлях», ідеологія, організаційна структура політичної партії.

Основним трендом ідейно-інституційної еволюції соціалістичних (соціал-демократичних) партій останньої чверті ХХ століття стало їхнє зміщення вправо, ближче до центру у межах «ліво-правого» партійно-ідеологічного спектру. Детермінуючими факторами такого руху вправо були: по-перше, глобальна економічна криза 1970 років (поставила під питання ефективність кейнсіанської моделі соціально-економічної політики); по-друге, суттєва трансформація соціальної структури провідних індустріальних країн (зменшення частки та політичної ваги робітничого класу на користь нових соціальних груп з пріоритетом постматеріальних цінностей та, як наслідок, втрата «старими» лівими партіями традиційної електоральної бази). Йдеться про те, що сукупна дія цих факторів спричинила глибоку політико-ідеологічну кризу соціалістичних та соціал-демократичних партій – вони програвали вибори та на тривалий період втрачали владні позиції у своїх країнах. Найпоказовішими прикладами тут є Лейбористська партія Великобританії (ЛПВ) та Соціал-демократична партія Німеччини (СДПН).

Тож, намагаючись дати відповідь на ці виклики, соціал-демократичні партії вдалися до пошуків нової ідеологічної ідентичності та стратегій організаційного реформування: використовуючи стратегію «всеохоплюючої» партії, вказані політичні сили відмовлялись від традиційних лівих ідеологічних положень (націоналізація, збільшення податків, втручання держави у економіку, централізований перерозподіл національного багатства на користь робітників, тощо), визнавали переваги ринкової економіки та доповнювали свої програми ідейними установками постматеріального характеру, прагнучи у такий спосіб остаточно відійти від електорально проґрашного іміджу класових партій та утвердитись в якості партій «усього народу».

Однак здійснення ідеологічне оновлення не призвело до бажаного результату – виходу соціал-демократії з кризи. Так, зокрема, СДПН прогнала вибори 1987, 1990, 1994 років, а ЛПВ – 1987 та 1992 років. На наш погляд, значною мірою вказані невдачі були зумовлені крахом радянського ідеологічного проекту, який призвів до значної дискредитації соціалістичних ідей та глобальної кризи усього лівого руху. Відтак на цьому тлі соціалістичні та соціал-демократичні партії Західної Європи, навіть попри те, що переважна більшість з них відмежовувалась та критикувала згаданий проект, зіштовхнулись з черговим серйозним викликом на шляху пошуку ними нової ідеологічної ідентичності та ефективних виборчих стратегій. Як слушно зауважує німецький дослідник Т. Майер, усі соціал-демократичні партії були поставлені перед необхідністю розробляти політичні проекти, які б відповідали новій суспільній ситуації, являли б собою «актуалізацію історичного імпульсу соціал-демократії та відкривали б реалістичну перспективу для набуття нею здатності завойовувати більшість у своїх країнах...» [3, с. 76].

Таким новим, найбільш розробленим в ідейно-теоретичному плані (на основі концепції британського науковця Е. Гідденса [10]) проектом ідеологічного оновлення європейських соціал-демократичних партій (та, як наслідок, формування «нової соціал-демократії») наприкінці ХХ – початку ХХІ століття стала модель «третього шляху/нової середини», яка заснована на максимальному зближенні ідейних позицій соціалізму та лібералізму.

Тож, мета нашого дослідження – визначити особливості ідеологічної та організаційної модернізації СДПН відповідної до концепції «третього шляху».

Так, зокрема, згідно із підходом британських дослідників С. Баклера та Д. Доловіца, згадана концепція не є еклектичним поєднанням ідей інших ідеологічних традицій (соціал-демократії та неолібералізму), а ґрунтується на принципах соціального лібералізму [7, с. 102–103, 107–108]. Ми, натомість, виходимо з дещо іншого підходу: концепцію «третього шляху», треба розглядати як модифікований та адаптований до викликів сучасності варіант ліберального соціалізму. Тобто, йдеться про перевизначення соціалістичного дискурсу крізь призму ідеологічних установок лібералізму (соціалізм (соціал-демократія), що інкорпорував принципи лібералізму (неолібералізму)).

Саме таку стратегію ідеологічного реформування партії для виведення її з глибокої політико-електоральної кризи обрали німецькі соціал-демократи, адже програвши СДПН на парламентських виборах 1990 та 1994 року засвідчив недостатність тих змін у політиці партії, які були здійсненні у попередні роки. Головним ідеологом подальшого просування СДПН у партійно-ідеологічному спектрі до його центру став один із лідерів партії Г. Шредер, який послідовно відстоював необхідність її переходу на позиції «сучасної економічної політики». Згідно з його підходом, це означало, що в епоху глобалізації економічна політика не може бути соціал-демократичною або неоліберальною – вона повинна бути, передусім, сучасною та забезпечувати конкурентоздатність економіки держави у глобалізованому світі.

Окрім цього, Г. Шредер безпосередньо пов'язував перспективи подальшого розвитку партії із можливістю

здобуття нею виборчої підтримки з боку представників нового середнього класу – висококваліфікованих найманих працівників, середніх підприємців, службовців, менеджерів, інженерів, вчителів, лікарів, тощо. Відтак його соціально-економічна та політична концепція отримала назву «нова середина» або «новий центр» (*Neue Mitte*), яка у 1998 році стала основним гаслом виборчої кампанії СДПН. Її лейтмотив – відхід від принципів демократичного соціалізму (кейнсіанської соціал-демократії) та прийняття низки положень неолібералізму щодо обмеження державного втручання у економічні процеси та забезпечення ефективного функціонування вільного ринку, що у сукупності визначало рух партії вправо. Вказані кроки з її ідеологічного реформування виявились ефективними з електоральної точки зору: на парламентських виборах 1998 року СДПН вперше з 1982 року здобула перемогу та, утворивши коаліцію із «Зеленими», сформувала з ними уряд на чолі з Г. Шредером [4, с. 397, 401–402; 6, с. 135].

Значущі електоральні успіхи як німецьких соціал-демократів, так і британських лейбористів, які стали безпосереднім результатом глибокого ідеологічного оновлення цих партій, їхнього переходу на лівоцентристські позиції, справили загальне враження, що нарешті знайдено універсальну модель модернізації соціал-демократичного руху на основі прийняття ним нової ідеологічної ідентичності, заснованої на принципах «третього шляху» або «нової середини». Так, зокрема, у 1999 році лідер лейбористів Т. Блер та Г. Шредер видали спільну декларацію «Європа: Третій Шлях / Нова Середина», у якій виклали основні ідеологічні принципи модернізації соціал-демократії. «Ми закликаємо усіх соціал-демократів Європи не втратити історичний шанс для оновлення. <...> Давайте разом приведемо соціал-демократію до успіху в новому столітті. Нехай політика «третього шляху» та «нового центру» стане новою надією Європи», – наголошували політики [1, с. 12–13].

Тож, Т. Блер та Г. Шредер, виходячи із засад підтримки «ринкової економіки, а не ринкового суспільства», зауважували, що сучасні соціал-демократи – не прихильники неоліберального принципу *laissez-faire*, а поборники поєднання переваг ринкової економіки з перевизначеною роллю активної держави. Тут йдеться, передусім, про те, що держава повинна доповнювати та вдосконалювати функції ринку, а не перешкоджати його діяльності. Відтак вони наполягали, зокрема, на необхідності зменшення податкового навантаження на малий і середній бізнес, а також на оптимізації (зменшення) державних витратків на соціальні програми.

Однак, треба звернути увагу на те, що остання вимога абсолютно не означала заперечення новими соціал-демократами держави загального добробуту. «Наша мета – модернізувати, а не демонтувати державу загального добробуту: знайти нові форми вияву солідарності та відповідальності перед іншими, водночас запобігаючи тому, аби мотивація економічної діяльності базувалась виключно на особистих матеріальних інтересах», – зазначали Т. Блер та Г. Шредер. Іншими словами, вони виступали за переосмислення суті та, як наслідок, реформування усієї системи державної соціальної допомоги: вона мала перетворитись з системи пасивної

допомоги безробітним та іншим «жертвам економічних труднощів» на «трамплін» для тих, хто готовий брати на себе відповідальність за власне майбутнє. Тому пріоритетом держави Т. Блер та Г. Шредер визначили інвестування у людський та соціальний капітал (освіту, науку, розвиток інноваційних технологій), що дасть змогу кожній людині ефективно адаптуватися до викликів нової економіки знань [1, с. 1, 5–10].

Однак, попри висловлені сподівання та заклики модернізаційна «програма Блера–Шредера» так і не стала універсальною моделлю ідеологічного оновлення соціал-демократії та «новою надією Європи». Тут необхідно зазначити, що концепції «третього шляху» та «нової середини», а також практичні кроки з реалізації їхніх засадничих положень, до яких вдавались уряди Т. Блера та Г. Шредера, зазнали послідовної критики як у ідейно-теоретичному, так і у політико-практичному форматі.

Показово з точки зору неприйняття концепції «третього шляху» була позиція, зокрема, Французької соціалістичної партії (ФСП). Так, один із її лідерів Л. Жоспен, реагуючи на декларацію «Блера–Шредера», зауважив: «Ми не ліві ліберали, ми соціалісти» [5, с. 154]. Окрім цього, у фактичній відповіді на згадану декларацію, доповіді «На шляху до справедливішого світу» (1999), він розкритикував розвиток економіки виключно на засадах неолібералізму, закликав соціал-демократів не відмовлятися від неокейнсіанських методів макроекономічного регулювання та захищати цінності демократичного соціалізму: участь держави у регулюванні економіки, гарантування громадянам соціального захисту та загальної зайнятості [2, с. 112].

Основні характеристики загальної атмосфери ідеологічних дискусій та конфліктів, яка охопила європейську соціал-демократію на початку XXI століття, добре відображала та напруга, що виникла між «старими» та «новими» соціал-демократами всередині ЛПВ та СДПН. Причому вказане протистояння призводило до внутрішньоорганізаційних трансформацій, які, і на це треба звернути особливу увагу, були спрямовані не на згортання внутрішньопартійної демократії, а пов'язані, насамперед, зі змінами в складі та структурі партійних домінуючих коаліцій. Іншими словами, прихильники «третього шляху» та «нового центру» здобули перевагу в згаданих партіях не засобом авторитарного обмеження прав своїх ідеологічних опонентів, а шляхом отримання переваги над ними у тих партійних органах, які визначають стратегічні програмні цілі [4, с. 384–388, 395–401].

Однак, попри електоральні (перемоги СДПН на виборах 1998 та 2002 року) та внутрішньопартійні успіхи у формуванні домінуючої партійної коаліції (зокрема, у квітні 1999 року Г. Шредер був обраний головою СДПН, що дало йому змогу об'єднати у своїх руках посади канцлера ФРН та голови партії) прихильниками «нової середини» так і не вдалось отримати над лівим крилом партії настільки ж впевнену перевагу, як «новим лейбористам» у ЛПВ.

Партійні «традиціоналісти» на протигагу курсу Г. Шредера пропагували державно орієнтовану модель управління за прикладом Л. Жоспена. «Замість глобалізації та модернізації вони хотіли більшої соціальної справедливості, перерозподілу

та ще більшого державного втручання», – зауважує Х. Поттхофф [4, с. 413–414]. Тут необхідно зазначити, що запропоновані Г. Шредером ідеологічні зміни настільки далеко зміщували партію вправо до центру, що проти них виступили навіть представники правого крила партії (або «старі праві»). Показово, на нашу думку, є позиція О. Лафонтена, який був міністром фінансів в уряді Г. Шредера та з 1995 до 1999 року очолював СДПН. Так, у березні 1999 року він, не погоджуючись із новою доктриною партії та урядовим курсом, подав у відставку з обох згаданих посад. «Серце ще ніколи не продавалось на біржі, але в нього є постійне місце – воно б'ється зліва», – у такий символічний спосіб політик прокоментував це рішення. Більш детально свою позицію О. Лафонтен роз'яснив у праці з характерною назвою «Серце б'ється зліва» (1999), у якій він, зокрема, розкритикував ідеї концепції Блера–Шредера та звинуватив правлячих німецьких соціал-демократів у відході від основних ідеологічних принципів [11].

Отже, Г. Шредер зіткнувся з потужною опозицією всередині власної партії та з боку профспілок, що не дало йому змоги реалізувати основні положення своєї програми протягом першої каденції на посаді федерального канцлера. Відтак приступити до здійснення комплексу структурних економічних реформ, спрямованих насамперед на перебудову соціальної моделі ФРН, йому вдалось лише у 2003 році, після перемоги на виборах 2002 року та формування нового коаліційного уряду із «Зеленими»⁹.

Генеральна стратегія реформ була відображена у програмі «Порядок денний 2010» (2003). Тож, відповідно до неї, а також згідно з пакетом законів щодо реформування соціальної сфери та ринку праці (чотири «закони Хартца», видані протягом 2003–2005 років) передбачались такі кроки: зменшення податкового навантаження на бізнес та розміру соціальних внесків підприємців, дебіурократизацію процесу створення нових підприємств, дерегулювання ринку праці, зменшення витрат на охорону здоров'я, пенсійне та соціальне забезпечення, зменшення субсидій та пільг, зменшення термінів отримання виплат з безробіття, приватизацію федеральної власності. Такі плани виявились надзвичайно непопулярними у німецькому суспільстві, викликали категоричне неприйняття та відторгнення як серед значної частини виборців СДПН, так і всередині самої партії (з боку представників лівого крила). Зокрема, виборці та партійні активісти розцінили курс Г. Шредера як відмову від соціалістичних цілей та знищення соціальної держави, що, як наслідок, призвело до чергової глибокої кризи СДПН [9, с. 230–231, 239–240; 12, с. 120–124].

Так, у 2004 році партію залишила значна частина незгодних із політикою «нової середини» Г. Шредера представників її лівого крила, які у січні 2005 року утворили нову, ліву соціал-демократичну партію «Праця та соціальна справедливість – Виборча альтернатива». У червні 2005 року до неї приєднався та став одним із її лідерів О. Лафонтен, який також вийшов із СДПН. У червні 2007 року ця політична сила стала однією з співзасновниць Лівіої партії (*Die Linke*), яка сьогодні чітко позиціонує себе як антинеоліберальну політичну силу, що стоїть на принципах демократичного соціалізму [13, с. 191–192].

Реагуючи на партійну кризу та суспільну непопулярність розроблених ним реформ, Г. Шредер вдався до таких кроків: по-перше, у 2004 році пішов з посади голови партії; по-друге, для додаткової легітимізації своєї програми реформ ініціював проведення дострокових парламентських виборів, які відбулись у вересні 2005 року. За їхніми результатами блок ХДС/ХСС отримав на 1% голосів виборців більше, ніж СДПН (відповідно, 35,2% та 34,2%) [8]. Жодна з цих політичних сил не могла сформувати більшість на основі утворення коаліції, відповідно, з Вільною демократичною партією Німеччини (ВДПН) та із «Зеленими». Тому була створена «велика урядова коаліція», у якій СДПН перебувала на правах «молодшого партнера». Відтак Г. Шредер втратив посаду канцлера, а уряд Німеччини вперше очолила А. Меркель.

Отже, можемо констатувати, що модернізація ідеологічних положень та урядової політики СДПН у рамках концепції «третього шляху/нової середини» виявилась не настільки ефективною, як очікували її прихильники. Відмова від засадничих принципів демократичного соціалізму, рух партії до центру, непопулярність реформ Г. Шредера у суспільстві, – усе це, після початкового успіху в 1998 році, у підсумку призвело до значних електоральних втрат та чергового відходу СДПН від влади. Тут треба зазначити, що сьогодні суттєву конкуренцію на лівому фланзі СДПН складає Ліва партія, яка «відтягнула» на себе значну частину «традиційних» виборців есдеків. Про це свідчать електоральні результати: починаючи з виборів 2009 року, показники СДПН вперше з 1953 року, коли партія отримала 28,8% голосів виборців, впали нижче позначки у 30% (у 2009 році СДПН здобула 23% (на 11,2% менше порівняно з 2005 роком); у 2013 році – 25,7% (на 8,5%); у 2017 році – рекордно низькі 20,5% (на 13,7%)). Показники ж Лівої партії, натомість, у цей період демонстрували збільшення на 4–8% порівняно з результатами «Партії демократичного соціалізму» (одна із співзасновниць Лівої партії) у попередні роки: у 2005 році «Ліва партія. ПДС», у списках якої був О. Лафонтен та інші представники партії «Праці та соціальної справедливості–Виборчої альтернативи», отримала 8,7% (на 4,7% більше порівняно з виборами 2002 року) голосів виборців; у 2009 році Ліва партія здобула рекордні для себе 11,9% (на 7,9%); у 2013 році – 8,6% (на 4,6%); та у 2017 році – 9,2% (на 5,2%) [8].

На цьому тлі намагання СДПН відновити свою ліву ідентичність (ухвалення Гамбурзької програми 28 жовтня 2007 року) поки що не принесли очікуваного позитивного електорального ефекту, адже такі ідеологічні «коливання» створили їй імідж непослідовної партії (іншими словами, дискредитували її у політичному плані), що аж ніяк не сприяє консолідації навколо неї виборців. Тому саме Ліва партія виглядає для традиційного лівого електорату куди більш привабливою як партія стійких принципів. Вказана ідеологічна непослідовність СДПН також не сприяє залученню нею нових виборців, адже в умовах кризи вони орієнтуються на наявність у політичних сил чіткого плану з її подолання, тобто на існування розробленого алгоритму рішень та дій у соціально-економічній сфері. Але, з огляду на проаналізовані нами результати виборів, можна стверджувати, що громадяни ФРН розцінюють ідеологічні «хитання»

СДПН як її політико-ідейну дезорієнтацію, а отже як відсутність чіткого плану з реформування країни. Тож, вони надають перевагу проекту (заснованому на принципах християнської демократії та соціально-орієнтованій ринкової економіки) блоку ХДС/ХСС на чолі з А. Меркель.

Список використаних джерел

1. Блэр Э. Европа: Третий Путь / Новая Середина [Электронный ресурс] / Э. Блэр, Г. Шредер // Пер. с англ. А. Громыко. – Режим доступа: <http://sd-inform.org/upload/books/Politologija/social-demokratija/Bler-Sreder.pdf>. – С.1–13.
2. Жоспен Л. На пути к более справедливому миру / Л. Жоспен // Социал-демократия перед лицом глобальных проблем: проблемно-тематический сборник // Ред.-сост. Т. Мацонашвили. – М.: РАН ИНИОН, 2000. – С.106–127.
3. Майер Т. Трансформация социал-демократии. Партия на пути в XXI век / Т. Майер. – М.: Памятники исторической мысли, 2000. – 284 с.
4. Миллер С. Краткая история СДПГ. 1848–2002 / Х. Поттхофф, С. Миллер // Пер. с нем. – М.: Памятники исторической мысли, 2003. – 560 с.
5. Работяжев Н. Европейская социал-демократия в поисках адаптации к меняющемуся миру / Н. Работяжев // Полития. – 2012. – №3. – С.146–167.
6. Работяжев Н. Индивид, рынок и государство: эволюция мировоззрения европейской социал-демократии / Н. Работяжев // Свободная Мысль. – 2014. – №4 (1646). – С.129–144.
7. Buckler S. New Labour's Ideology: A Reply to Michael Freedren / S. Buckler, D. Dolowitz // The Political Quarterly. – 2000. – Vol.71, Issue 1. – P.102–109.
8. Bundestag election [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bundeswahlleiter.de/en/bundestagswahlen/2017.html>.
9. Dostal J. M. The Crisis of German Social Democracy Revisited / J. M. Dostal // The Political Quarterly. – 2017. – Vol.88. – P.230–240.
10. Giddens A. The Third Way: The Renewal of Social Democracy / A. Giddens. – Cambridge: Polity Press, 1998. – 176 p.
11. Lafontaine O. The Heart Beats on the Left / O. Lafontaine // Translated by R. Taylor. – Cambridge: Polity Press, 2000. – 248 p.
12. Mallow P. «Modernize and Die»? German Social Democracy and the Electoral Consequences of the Agenda 2010 / H. Schwander, P. Mallow // Socio-Economic Review. – 2017. – Vol.15, Issue 1. – P.117–134.
13. Post C. What is Left of Leninism? New European Left Parties in Historical Perspective / C. Post // Socialist Register. – 2013. – Vol.49. – P.175–197.

References

1. Bljer Je. Evropa: Tretij Put' / Novaja Seredina [Elektronnij resurs] / Je. Bljer, G. Shreder // Per. s angl. A. Gromyko. – Rezhym dostupu: <http://sd-inform.org/upload/books/Politologija/social-demokratija/Bler-Sreder.pdf>. – S.1–13.
2. Zhospen L. Na puti k bolee spravedlivomu miru / L. Zhospen // Social-demokratija pered licom global'nyh problem: problemno-tematicheskij sbornik // Red.-sost. T. Maconashvili. – M.: RAN INION, 2000. – S.106–127.
3. Majer T. Transformacija social-demokratii. Partija na puti v XXI vek / T. Majer. – M.: Pamjatniki istoricheskoy mysli, 2000. – 284 s.
4. Miller S. Kratkaja istorija SDPG. 1848–2002 / H. Potthoff, S. Miller // Per. s nem. – M.: Pamjatniki istoricheskoy mysli, 2003. – 560 s.
5. Rabotjazhev N. Evropejskaja social-demokratija v poiskah adaptacii k menjajushhemusja miru / N. Rabotjazhev // Politija. – 2012. – №3. – S.146–167.
6. Rabotjazhev N. Individ, rynek i gosudarstvo: jevoljucija mirovozzrenija evropejskoj social-demokratii / N. Rabotjazhev // Svoobodnaja Mysl'. – 2014. – №4 (1646). – S.129–144.
7. Buckler S. New Labour's Ideology: A Reply to Michael Freedren / S. Buckler, D. Dolowitz // The Political Quarterly. – 2000. – Vol.71, Issue 1. – P.102–109.
8. Bundestag election [Elektronnij resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.bundeswahlleiter.de/en/bundestagswahlen/2017.html>.
9. Dostal J. M. The Crisis of German Social Democracy Revisited / J. M. Dostal // The Political Quarterly. – 2017. – Vol.88. – P.230–240.

10. Giddens A. *The Third Way: The Renewal of Social Democracy* / A. Giddens. – Cambridge: Polity Press, 1998. – 176 p.
11. Lafontaine O. *The Heart Beats on the Left* / O. Lafontaine // Translated by R. Taylor. – Cambridge: Polity Press, 2000. – 248 p.
12. Mallow P. «Modernize and Die»? German Social Democracy and the Electoral Consequences of the Agenda 2010 / H. Schwander, P. Mallow // *Socio-Economic Review*. – 2017. – Vol.15, Issue 1. – P.117–134.
13. Post C. What is Left of Leninism? New European Left Parties in Historical Perspective / C. Post // *Socialist Register*. – 2013. – Vol.49. – P.175–197.

Shypunov H. V., *Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Department of Theory and History of Political Science, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine, Lviv), gennadij.shipunov@gmail.com*

«Third Way»: the ideological and institutional evolution of Social Democratic Party of Germany

The article defines the features of ideological and organizational modernization of the SPD corresponding to the concept of the «third way». It is proved, that in ideological sense that meant withdrawal of SPD from the principles of democratic socialism and incorporation of a number of principles of neoliberalism which together determined the movement of the party to the right. In institutional sense it turned out to be internal organizational transformations that were aimed at changes in composition and structure of party's dominant coalitions. It is substantiated, that modernization of ideological principles and governmental politics of SDP in the boundaries of the concept of «third way» shown itself up not as effective as its supporters expected.

Keywords: social democratic parties, democratic socialism, «third way», ideology, organizational structure of political party.

* * *

УДК 329.14

Shukurova N. Y.,

Ph.D. Candidate, Baku State University
(Azerbaijan, Baku), Nigarzali@yandex.com

THE APPROACH OF THE ORGANIZATION OF ISLAMIC COOPERATION ON THE WATER ISSUE

The article discusses the activities of the Organization of Islamic Cooperation (OIC) on water issues and examines its position. As we know, the water problem is a serious problem in Muslim countries and the OIC strives to keep this issue in focus. The activity of the OIC in this area has begun since 2000. Especially when the role of Turkey in the OIC has increased, the water issue has been further activated within the World Water Forum.

Keywords: OIC, Water Problem, Turkey.

(стаття друкується мовою оригіналу)

Water is the main source of living for all creatures around the world. Today, as a result of environmental problems occurring in the world, freshwater sources begin to decline. As a result, the amount of water in some regions is considerably lower. This problem is especially relevant in the Near and Middle East region. There have been many wars and conflicts on the issue of water. According to the analysts' opinion, a lack of clean water will be a cause of wars in the future.

It should be noted that the water problem is always on the agenda of international organizations. One such organization is the Organization of Islamic Cooperation (OIC).

The Conference of the Organization of the Islamic Conference (OIC) is the world's largest international organization after the United Nations and was established in 1969 after the Israeli settlement in the Middle East. The occupation of eastern Jerusalem as a result of the Arab–

Israeli war of 1967 and the arson attack on Al–Aqsa Mosque in 1969, Saudi Arabia and Morocco jointly initiated the Organization of the Islamic Conference and gathered for the first time [1]. Although the OIC was established to prevent problems among Muslim countries, it has never succeeded. So, during the Black September events between the Palestine Liberation Organization and Jordan in 1970, the events between Pakistan and Bangladesh in 1971–1974, the Iran–Iraq War in 1980–1988, the 1989 Senegal–Mauritania clash, 1990–1991 Iraqi occupation of Kuwait, Afghanistan war, 2003 Iraq war, etc. OIC was unable to carry out his mission. As a result, adopted the decisions of the Western countries.

In 2011, the OIC name was changed to the Organization of Islamic Cooperation (OIC) in Astana. At present, there are 57 members of the OIC. The main decisions of the organization are given at the summit meetings held every three years. Turkey will lead the OIC from 2016–2019. Before Turkey, it was under Egyptian rule. But political events in Egypt were disturbing the countries of the OIC. Turkey's policy towards the Muslim world can be taken as a starting point for the OIC. During this period, Turkey has been negotiating with Arab countries through OIC to lead the civil war in Syria, the threat of the ISIS in the region, the crisis of Yemen, the controversial relations between Iran and Saudi Arabia, the Palestinian issue and so on.

It should be noted that as with other international organizations, the importance of the water issue has been understood late by the whole world, including the OIC, while this issue should be kept in focus as part of the environment. One of the decisions taken at the 5th summit of the organization held in Kuwait in 1987 was the creation of a center for water resources. As a result, an Inter–Islamic Network on Water Resources Development and Management (INWRDAM) was established in Jordan. Various seminars and training were also held within INWRDAM but they were not sustainable [9]. Environmental protection issues were discussed at the 7th summit of the Organization held in Casablanca in 1994. The main theme of this summit was to select environmental protection, the prevention of environmental impacts and sustainable development in that direction [4].

The theme of the 9th Islamic Summit in Doha, 2000, was the world's largest freshwater source –the Aral Lake's threat to dryness and the impact of climate change on the northern hemisphere. The final document of the 10th Islamic Summit has shown that due to the drought in Africa, the environment, animal husbandry and millions of lives are in danger.

After the OIC summit, the second important body is the Council of Foreign Ministers. These meetings are held once a year.

The Council of Ministers of the 11th Foreign Ministers, held in Islamabad on May 17–22, 1980, set up a series of measures to provide the population with fresh water in droughts in Africa, especially in Djibouti. A commission is set up to collect water from the Iraqi authorities for financial support to bring the water to tankers here. Because of the aggravation of the situation in Africa, the 16th and 17th Ministries are held in Morocco and Amman. The main issues discussed here are issues related to desertification, water management and food safety in the aid and drought areas. It was planned to assist in such matters.

Turgut Ozal proposes to develop economic cooperation in the region at the 20th CFM meeting held in Istanbul on 4–8